

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто та конкретизовано значення державного податкового менеджменту як основного структурного елементу податкового менеджменту. Здійснено дослідження ефективності застосування менеджерської практики в оподаткуванні на сучасному етапі та окреслено актуальні орієнтири її вдосконалення в Україні.

В статье рассмотрено и конкретизировано значение государственного налогового менеджмента как главного структурного элемента налогового менеджмента. Проведено исследование эффективности применения менеджерской практики в налогообложении на современном этапе и намечены актуальные ориентиры в Украине.

The value of state tax management is considered in the article and specified, as a structural staple of tax management. A study of efficiency of application of manager's practice is undertaken in taxation on the modern stage and actual reference-points are set in Ukraine.

Ключові слова: менеджмент, податковий менеджмент, податки, управління оподаткуванням.

Ефективний та результативний державний податковий менеджмент як складовий елемент податкового менеджменту є невід'ємним елементом податкової політики сучасної європейської держави.

Нагальна потреба забезпечення доходної частини бюджету за допомогою податків, з одного боку, а з іншого – зацікавленість держави у пошукванні економічної активності та покращенні результатів діяльності суб'єктів господарювання зумовлюють необхідність поглибленого вивчення та вдосконалення застосування в Україні комплексного державного податкового менеджменту, виникає потреба оволодівати новими його прийомами і методами для комплексного виконання фіскальної та регулюючої функцій податків.

Дослідженнями проблем побудови ефективної системи оподаткування та функціонування податкового менеджменту в Україні присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як О.Василик, М.Гринюк, О.Данілов, С.Касьяненко, Ю.Іванов, М.Карп, А.Кізіма, А.Крисоватий, Я.Литвиненко, В.Опарін, А.Соколовська, В.Суторміна, О.Тимченко, Н.Фліссак, С.Юрій.

Метою написання даної статті є конкретизація ролі державного податкового менеджменту в структурі податкового менеджменту та окреслення орієнтирів його розвитку.

Термін "менеджмент" (management) має американське походження і відповідає українському терміну "управління", "керування".

У фундаментальному Оксфордському словнику англійської мови менеджмент визначається як засіб, манера спілкування з людьми; влада та мистецтво стосунків; особливі вміння та адміністративні навички; орган управління; адміністративна одиниця.

В американських підручниках менеджмент розглядається як процес

оптимізації людських, матеріальних і фінансових ресурсів для досягнення організаційних цілей.

Одним з інструментів державного менеджменту є податковий менеджмент, який здійснює управління податковою політикою в країні. Податковий менеджмент діє не лише як засіб вилучення доходів до державного бюджету, а й як інструмент, що регулює соціально-економічні процеси, які відбуваються в реальній економіці.

Вітчизняними вченими, що досліджували функціонування податкового менеджменту, сформульовано низку його визначень, що дають змогу уявити сутність цієї категорії. Так, наприклад, А.І.Крисоватий, А.Я.Кізіма під податковим менеджментом розуміють: систему управління податками; певну категорію людей, соціальний прошарок тих, хто здійснює роботу з управління податками; форму підприємництва [2, с.33].

Це визначення дає змогу не тільки зрозуміти сутність поняття. В ньому також міститься і перелік складових елементів, на які прийнято поділяти податковий менеджмент: державний, корпоративний та особистий податковий менеджмент. Об'єктом нашого дослідження є державний податковий менеджмент.

М.В.Карп вважає, що державний податковий менеджмент – це управлінський процес, що відбувається шляхом використання методів впливу податкового механізму на податкову систему в цілях реалізації податкової політики [3, с.47].

Т.Ф.Юткіна під державним податковим менеджментом розуміє систему державного управління оподаткуванням, що координує і удосконалює всі аспекти оподаткування [4, с.40]. Як бачимо, у даному визначенні науковець відображає також і різницю між податковим управлінням та державним податковим менеджментом, підкреслюючи, що менеджмент спрямований на вдосконалення оподаткування.

Отже, сутність державного податкового менеджменту трактується по-різному, але думки загалом зводяться до оптимізації діяльності державних органів влади щодо оподаткування.

На наш погляд, державний податковий менеджмент треба розуміти як специфічну систему законодавчо встановлених дій, реалізованих шляхом застосування спеціальних управлінських функцій щодо провадження податкової політики держави, адміністрування податкових надходжень та оптимізації податкової системи і податкової політики.

До основних завдань державного податкового менеджменту прийнято відносити наступні:

- забезпечення мобілізації грошових надходжень для виконання дохідної частини бюджетів;
- прогнозування обсягів податкових надходжень на перспективу на основі прогнозних розрахунків росту доходів підприємств, галузей економіки;

○ розробка нових концепцій оподаткування, які сприяють розвитку бізнесу без шкоди для державних соціальних програм.

Матеріальною основою функціонування державного податкового менеджменту є податкове право. Джерелом податкового права є податкові закони, а також інші нормативні акти – норми, правила, постанови, укази, інструкції, розпорядження.

На сьогодні основою для впровадження менеджерської практики в оподаткуванні є Податковий кодекс, який є цілісним законодавчим актом з питань оподаткування в Україні. Його прийняття є визначним історичним етапом, але це тільки перші кроки у здійсненні податкової реформи та удосконаленні податкового законодавства з метою його гармонізації до європейських стандартів.

Податковий кодекс є основним законом, що відображає податкову політику України. Він регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їхні права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їхніх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства [1].

Податковим кодексом визначено основні засади податкового законодавства України, які є основою функціонування державного податкового менеджменту. Серед них: загальність оподаткування, рівність усіх платників перед законом, фіскальна достатність, соціальна справедливість, економічність оподаткування, нейтральність оподаткування, стабільність, рівномірність та зручність сплати.

Водночас зміни до Податкового кодексу вносяться із періодичністю в середньому раз на місяць. Це свідчить, що на етапі його прийняття податкове законодавство ще не було достатньо відрегульоване та випробуване з метою його кодифікації. За таких умов існує велика ймовірність частої зміни законодавчої бази державного податкового менеджменту і в майбутньому.

Якісна реалізація державного податкового менеджменту, окрім існування стабільного та досконалого правового поля, залежить від результатів діяльності визначеного кола органів та структур у цій сфері, головною метою яких є забезпечення формування налагодженого та взаємозв'язаного механізму, спроможного ефективно розв'язувати економічні проблеми.

Для забезпечення надходжень платежів до бюджету в кожній державі створюються спеціалізовані органи. Їх кількість та компетенція, підпорядкованість і структура залежать від низки факторів: державного устрою, специфіки бачення проблеми впливовими політичними силами та їх лідерами, історичних традицій тощо.

В управлінні податковими процесами в Україні беруть участь органи законодавчої та виконавчої влади, Конституційний суд, науково-дослідні

заклади, громадські організації. Провідне місце в системі державних інститутів здійснення податкової політики займають органи державної податкової служби, які несуть основний тягар виконання державно-управлінських функцій у сфері оподаткування.

Забезпечення належного рівня доходів бюджету нерозривно пов'язано із рівнем виконання своїх завдань та функцій саме податковою службою. Так, наприклад, органами податкової служби Чернівецької області в 2011 році до зведеного бюджету області мобілізовано 65 відсотків суми, забезпеченої всіма органами стягнення.

Як і будь-яка система функціонування, податковий менеджмент має кілька складових, головними з яких є: аналіз, планування, контроль та регулювання [5, с.68].

При формуванні бюджету за допомогою податків держава реально впливає на суспільне відтворення, перерозподіл ВВП. З іншого боку, макроекономічна ситуація та показники прямо впливають на бюджет як фонд державних фінансових ресурсів і, зокрема, формування доходів бюджетів. Ця залежність простежується як при реалізації податкового планування, так і регулювання та контролю.

В економічній літературі податковому контролю надають значення найважливішої функції податкових органів. Податковий контроль забезпечує дотримання правил бухгалтерського, фінансового та податкового обліку і звітності, законодавчих основ оподаткування. Він є об'єктивною необхідністю забезпечення формування зведеного бюджету за рахунок податкових надходжень, тобто є визначальним елементом адміністрування податків.

Податкове планування на державному рівні передбачає аналіз надходження податків, тенденцій та факторів зростання бази оподаткування і на цій основі визначення обсягу податкових надходжень до бюджетів. Організація як функція управління податковою системою знаходить вираження у виборі та формуванні системи органів управління, порядку їх підпорядкованості, встановленні прав та обов'язків кожного органу. У ширшому розумінні ця функція передбачає також розробку нових методів оподаткування, наприклад, зміну бази, ставки, податкових пільг, порядку подачі декларації і т.п. [3, с.40].

Основне завдання податкового прогнозування і планування полягає в забезпеченні якісних і кількісних параметрів бюджетних завдань і перспективних програм соціально-економічного розвитку країни на основі виробленої і прийнятої у законодавчому порядку податкової концепції. Податкове прогнозування повинно вирішувати не тільки фіскальні завдання, але й створювати основи оптимізації тактики і стратегії податкового регулювання.

Для точного податкового планування важливо здійснювати постійний аналіз виконання прогнозних розрахунків податкових надходжень. Це дозволяє виявляти причини прорахунків та попереджувати їх виникнення у

майбутньому. На рис. 1 відображено динаміку виконання завдань з мобілізації доходів зведеного та державного бюджетів органами податкової служби Чернівецької області за останні п'ять років.

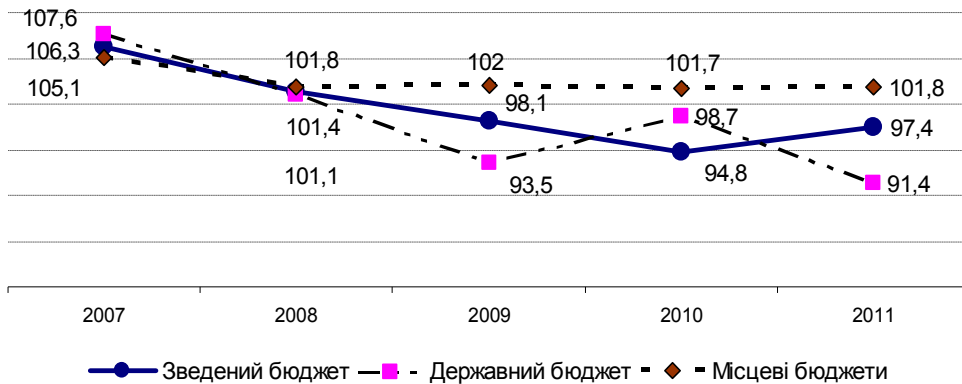

Рис 1. Виконання планових показників державного, зведеного та місцевих бюджетів податковими органами Чернівецької області (%)*

*Складено автором на основі аналітичної звітності ДПС у Чернівецькій області.

З рис. 1 видно, що встановлені прогностні показники доходів перевиконано у 2007 і 2008 роках. У 2009-2011 роках планові показники державного бюджету не виконані, при цьому перевищення запланованих доходів місцевих бюджетів у цьому році не перекрило відставання і в результаті не було забезпечено виконання показників зведеного бюджету області.

Рівень виконання планових показників насамперед віддзеркалює ефективність реалізації податкового менеджменту на рівні держави.

Формування податкової системи України потребує вивчення досвіду зарубіжних країн, податкові системи яких мають багатолітню історію. Досвід нашої держави в цьому напрямку надзвичайно обмежений. З огляду на це, для України важливим є вивчення зарубіжного досвіду у царині оподаткування.

На сучасному етапі на реалізацію податкової політики України значний вплив мають умови, пов'язані з низькою фінансовою й управлінською дисципліною, ухиленням підприємств від сплати податків. Пріоритетом діяльності державної податкової служби є розробка і впровадження в практику нових підходів, нової ідеології у відносинах з платниками податків, побудованої на засадах партнерства і взаємної довіри.

До першочергових завдань податкового менеджменту належить як налагодження системи управління оподаткуванням загалом, так і окремих її напрямків, а саме: створення комплексу, який містить в собі як ефективну систему оподаткування, так і вироблення стратегії, спрямованої на зміну менталітету громадян стосовно необхідності сплачувати податки шляхом коригування орієнтирів діяльності органів ДПС у бік покращення результативності надання податкових послуг з меншими затратами.

Отже, ефективне використання державного податкового менеджменту є запорукою сталого економічного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] офіційний текст: за станом на 28 квітня 2012 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Іванов Ю.Б. Податковий менеджмент [Текст]: Підручник / Ю.Б.Іванов, А.І.Крисоватий, А.Я.Кізіма, В.В. Карпова – К.: Знання, 2008. – 525 с.
3. Карп М. В. Налоговый менеджмент [Текст]: Учебник для вузов / М. В. Карп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 477 с.
4. Літвіненко Я.В. Податкова політика [Текст]: Навчальний посібник / Я.Літвіненко. – К.: МАУП, 2003. – 224 с.
5. Юткина Т.Ф. Налоги и налогообложение [Текст]: Учебник / Т.Ф. Юткина. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 429 с.